

A CIRKULÁCIÓ – ORVOSSÁG A MIGRÁCIÓ EGYES BAJAIRA?

CIRCULATION – REMEDY FOR SOME PROBLEMS OF MIGRATION?

SIMONYI PÉTER¹

Abstract

Multiple displacements from one home to another have become increasingly frequent during the epoch of globalisation. Certain international migrants become circular migrants. They devote their time and activity to both their country of origin and their destination country. Unfortunately, circular migration became a catchword in international political and scientific circles last decade. My principal aim is to clarify this notion step by step. First, I define the concept of circulation within the conceptual framework of transnationalism-translocalism nexus. Second, I seek insight into the change of socio-demographic composition of international circulators. I embed the results into the recent migratory context, try to find possible explanations and interpretations, furthermore I outline two specific preconditions of migration of modern times. Third, I guess a new characteristic of multiple movers, namely international circulators are partially resistant to some negative effects of economic crisis.

Keywords: circulation, migration, development, transport

1. Bevezetés

A migráció gyökerei az ember őstörténetéből, másképpen fogalmazva az írott történelem előtti korszakból, sőt a Homo sapiens kialakulása és elterjedése időszakából származnak (100-270 ezer évvel ezelőtt). A vándorlás alapvető funkciója a közösség (egyén) fennmaradásának biztosítása volt. Ma már ez sokkal komplexebb motivációs rendszerű mozgástípus. De ma is igen jelentős célzati eleme a fennmaradás, a létfeltételek vagy jobb létfeltételek biztosítása.

A vándorlás bipoláris folyamat. Ha az életút jellegzetes szakaszaiban történő vándorlási típusokat különböztetünk meg, akkor a vándorlók döntő részét, mind abszolút mind relatív értelemben, a gazdaságilag aktívak munkavégzéssel kapcsolatos mozgásai adják (Dövényi 2016). Ugyanakkor a gaz-

¹ Ügyvivő, Aktív Társadalom Alapítvány, 1094 Budapest, Liliom u. 8.

daságilag aktívak viszonylag homogén típusához csakis a rendkívül heterogén egyéb típust adhatnánk. Így az egyéb kategóriában összemosszunk a gyermekek tanulók és nyugdíjasok egyedi jellegzetességekkel bíró csoportjait. Életútszemléletben a gyermekek vándorlása elkülönítendő típus. A földrajzban egy sikeres folyóirat a gyermekeket tette meg tárgyául (Children's Geographies). A tanulói-hallgatói migráció típusát nem csak mennyiségi kiterjedtsége és növekedési dinamikája, hanem a fogadó országokbeli rendkívül egységes megítélése támasztja alá. A magasan képzettek mellett a tanulókat, hallgatókat látják egyöntetűen szívesen a célországok. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy hozzávetőlegesen az 1960-es évek közepétől globális verseny zajlik megszerzésükért (Bauder 2013). A nyugdíjas migránsok vonzására irányuló törekvések az 1980-as években kezdődtek meg, ugyanakkor megítélésük közel sem annyira egyöntetű, mint a tanulók, hallgatók és a magasan képzettek típusainak. A jóllétet és kellemes életfeltételeket kereső nyugdíjas migráns altípushoz szorosan kapcsolódik az életstílus vezérelte vándorlási típus, mely nem szűkül le az időskorúakra (Mészáros 2007; Rédei 2007). Fontos feltétele a mai mozgásoknak a közlekedés ma megfigyelhető fejlődése és árszínvonalának változása.

2. Migráció, cirkuláció

A migráció modern fogalma az elmúlt században elsősorban a kivándorláshoz kapcsolódott. Elméleti szempontból ez egy folyamatként leírható mozgásjelenség, amikor valaki valamilyen okból (pl. elszegényedés, éhezés, munka, fenyegetettség) elhagyja hazáját, illetve valamilyen vélt vagy valós vonzóerő miatt valósul meg (Clark–Maas 2015). A népvándorlástól abban különül el, hogy nem egy nyelvében, kultúrájában egységes nép (mai értelemben elsősorban nemzet) mozdul el épp aktuális élőhelyéről, hanem annak egy populációs részhalmaza (Kocsis et al. 2016). A nemzetállamok korában a kibocsátó ország részéről kivándorlás (emigráció) és a befogadó ország részéről bevándorlás (immigráció) (Dövényi 2013; Hárs–Tóth 2010).

A vándorlás statisztikai (mérési) szempontból tehát egyszeri esemény. Az egyén élete során ritkán következik be a szokásos (állandó) lakóhely tartós megváltoztatása. Térbeli szempontból viszont többes folyamat, melyet a korábban felvázolt bináris megközelítés ural (Boros et al. 2013; Illés 2001; Nemes Nagy 2009).

A cirkuláció ezzel szemben nem kételemű, hanem legalább háromelemű folyamat. A kivándorlást követően megjelenik a visszavándorlás a kibocsátó országba. Ez a legegyszerűbb esete a vándorlási rendszereknek. A cirkulációhoz szükséges azonban az újabb kivándorlás, mely a cirkulációs rendszer

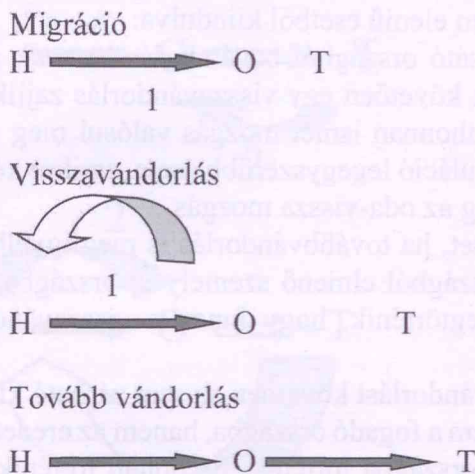
minimális, harmadik eleme (Çağlar 2013; EU 2007; Prothero–Chapman 1985).

3. A vándorlás és a cirkuláció elméleti modellje

A vándorlás és az összekapcsolódó vándorlások legegyszerűbb megjelenési formái különböző típusú esetekként írhatók le. Mint minden további esetben, ekkor is egyszerűsített modellt alkalmazunk. Elemei alapvetően országok, de bármely más entitás esetén érvényesek. A mozgás célpontjai felé a nyilak mutatnak. A kibocsátó ország H jellel, a fogadó ország O jellel és a továbbvándorlás célterülete T jellel jelenik meg az ábrákon.

1. ábra: A vándorlás esetei a küldő ország oldaláról

Figure 1. Form of migration from the aspect of sending country

Forrás: Illés Sándor – Kincses Áron (2017 p. 41.)

Az 1. ábrán az látszik, hogy 3 esete van a kibocsátó ország szempontjából a vándorlásnak:

1. a legegyszerűbb az az egyelemű mozgás, amikor egyszerű kivándorlásról van szó, ez a migráció (emigráció köznap elnevezéssel a küldő ország szemszögéből, immigráció a fogadó ország szemszögéből);
2. a kivándorlást követheti egy fordított irányú visszavándorlás;
3. a kivándorlás nem minden esetben fejeződik be az elsőnek tekinthető célországban, hanem ezt továbbvándorlásként egy új országba történő mozgás követi. (Ennek – elméleti megközelítésben – nincs jelentősége a kibocsátó ország számára.)

Az elméleti megközelítéssel szemben a továbbvándorlásnak a gyakorlatban van jelentősége a kibocsátó ország számára. (Példaként a bűnüldözés során egyáltalán nem mindegy, hogy a továbbvándorlás megjelenik-e a keregett, gyanúsított egyén életében vagy sem.)

4. Kétszeres bevándorlás, egyszerűen: a cirkuláció, háromszoros bevándorlás, a cirkuláció bonyolultabb esetei

Abban az esetben, ha legalább háromelemű vándorlási rendszerről van szó, bonyolultabb vándorlási variációs lehetőségek merülnek fel két bevándorlás esetén. Ha fogadó ország a végső célország, akkor a nézőpontjából tekintve a bevándorlás négy lehetséges térbeli konfigurációja fordulhat elő.

A - következő oldalon látható - 2. ábra azt a négy esetet mutatja, amelyek a két bevándorlást tartalmazó többelemű mozgások során felmerülhetnek. A legegyszerűbb három elemű esetből kiindulva:

1. A kibocsátó országból bevándorlás történik a fogadó országba. Majd ezt követően egy visszavándorlás zajlik le a kibocsátó országba, ahonnan ismét mozgás valósul meg a fogadó országba. Ez a cirkuláció legegyszerűbb esete, amikor két ország között történik meg az oda-vissza mozgás.
2. Eltérő eset, ha továbbvándorlás is megfigyelhető. Ekkor a kibocsátó országból elmenő személy új országba mozog tovább, viszont megtörténik, hogy innen a visszavándorol a fogadó országba.
3. Továbbvándorlást követően az sem zárható ki, hogy a visszavándorlás nem a fogadó országba, hanem az eredeti kiindulás helyére, a küldő országba történik. És onnan történik meg a fogadó országba mozgás, negyedik elemként.
4. Az is egy lehetőség, hogy a fogadó országból visszavándorlás történik a küldő országba, majd onnan továbbmozgás nem fogadó országba, hanem attól eltérő országba irányul, ahonnan „kvázi visszavándorlás” valósul meg a fogadó országba.

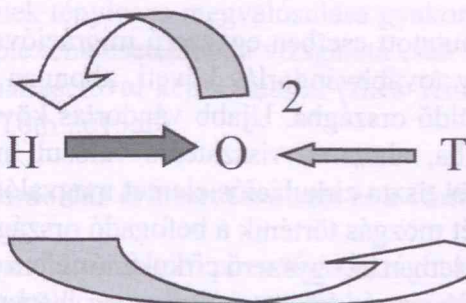
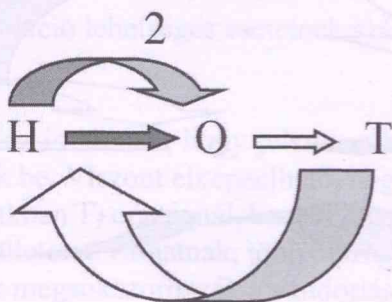
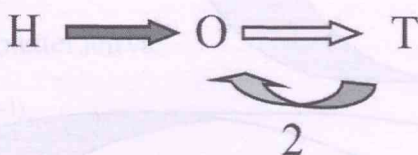
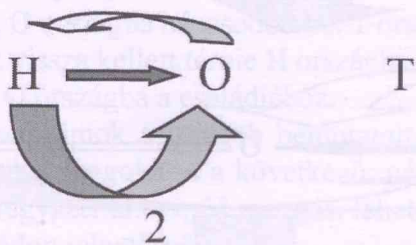
Levonható az a következtetés, hogy két bevándorlás esetén a cirkuláció négy esete valósulhat meg.

Ennél több elemű mozgás lényegesen növeli a vándorlás lehetőségeinek számát. Három bevándorlás esetén 16-féle lehetséges mozgási struktúra valósulhat meg, melyből a 3. ábra kettő lehetséges térbeli konfigurációt mutat be (3.a és 3.b). (Terjedelmi korlátok miatt eltekintünk a többi 14 eset grafikus bemutatásától.)

**2. ábra: A cirkuláris vándorlás egyes esetei a fogadó ország
nézőpontjából**

**Figure 2. Some forms of circular migration from the point of view of
receiving country**

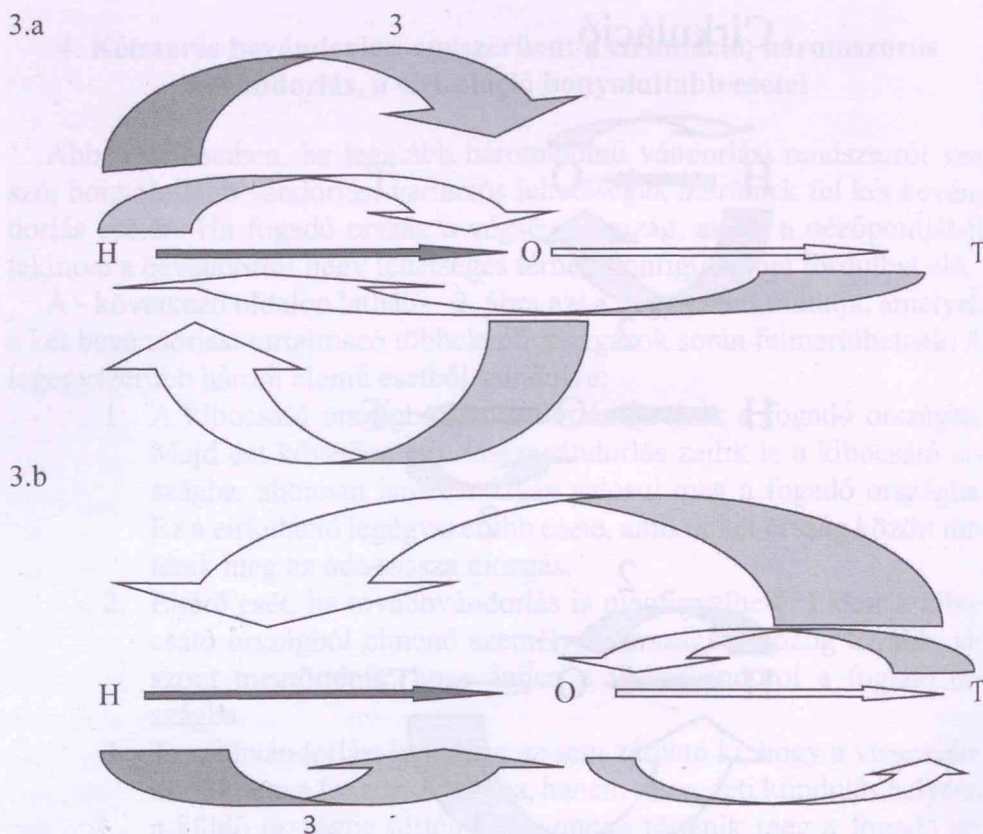
Cirkuláció

Forrás: Illés Sándor – Kincses Áron (2017 p. 41.)

3. ábra: A cirkuláris vándorlás további esetei a fogadó ország nézőpontjából

Figure 3. Further forms of circular migration from the angle of receiving country

Forrás: Illés Sándor – Kincses Áron (2017 p. 41.)

1. Az első bemutatott esetben egyszerű migrációval indul a folyamat. Ezt egy továbbvándorlás követi, ahonnan visszavándorlás történik a küldő országba. Újabb vándorlás következik be a fogadó országba, ahonnan visszatérés valósul meg a küldő országba. Végül tiszta cirkulációs elemet megvalósítva a küldő országból ismét mozgás történik a befogadó országba.
2. A második esetben az egyszerű cirkulációs elem nem a kibocsátó és a befogadó ország között jelenik meg, hanem a fogadó és a továbbvándorlást fogadó ország között. A folyamat ismét egyszerű migrációval indul, amit továbbvándorlás követ. A továbbvándorlást fogadó országból a visszairányuló mozgás következik

be a fogadó országba. (Ez az egyszerű cirkulációs elem.) Onnan a személy bevándorol ismét a továbbvándorlást fogadó országba. Innen visszatér a kibocsátó országba, ahonnan ismét bevándorol a fogadó országba.

A szövegben bonyolult, ábrán világosabb folyamatok rendszere konkrét fiktív példával könnyen jellemezhető, és remélhetően érthető. Illető személy H országban élt, O országba házasodott be. T országba ment és járt dolgozni. Valami ok miatt vissza kellett térnie H országba, ahonnan – e példa szerint – végül visszatért O országba a családjához.

A további esetszámok a fentebb bemutatott példákból levezethetők. A modell matematikai megoldása a következő: négy bevándorlás megvalósulása során már négyszer annyi, 64 mozgási lehetőség adódik, azaz a cirkuláció ennyiféle módon jelentkezhethet.

Általános képlettel leírva:

$$C = 2^{2 \cdot (n-1)}$$

ahol C a cirkuláció lehetséges eseteinek száma, $n=2,3, \dots$ a bevándorlások száma.

A példákból az is látható, hogy jelen esetben csak három ország elemű példát mutattunk be. Viszont elképzelhető, hogy a továbbutazás nem áll meg egyetlen (példánkban T) országnál, hanem még további országok is a továbbvándorlás célterületeivé válhatnak, több országot érintő esetek is elképzelhetők. Ilyen esetek megsokszorozzák a vándorlás, bevándorlás, a cirkuláció lehetőségeinek számát. Elméleti megközelítésben a világ összes országa felmerülhet, de ennek tényleges megvalósulása gyakorlatilag lehetetlen. Ezeknek a még komplexebb eseteknek a vizsgálata csak célzatosan, modellekkel és releváns vizualizációval képzelhető el (Illés–Kincses 2017; Lévai 2016; Kincses–Nagy–Tóth 2013ab).

5. A vándorlás érintett területei és a vándorló viszonya

A vándorlásban három eltérő pozíciójú országot kell vizsgálni. Ezek a fogadó országok, a küldő országok és a tranzit országok. Ezek szerepe, jogi és egyéb szempontok szerinti hozzáállása számos tényező függvénye (Lukács–Molnár 2014; Tóth 2013; Tóttós 2013). Ezek között nagy jelentősége van a vándorlók számának, kulturális hátterének és az ebből fakadó viselkedésnek,

a politikai viszonyok, a gazdasági helyzetnek, a lakosság szociális, mentális hátterének.

A fogadó országra jellemző, hogy a bevándorló nem állampolgárookra koncentrál – „inward”, hanem uniós terminológiával élve, harmadik országbeli állampolgárookra (Wetzel 2011). Az a kettős – humanista megközelítésű – cél, hogy egyrészt igyekezzen integrálni, egyben úgy elfogadtatni az új hazáját, hogy kulturális hátterét ne semmisítse meg elég problematikus helyzetbe hozza az érintett országot számos esetben. Különösen amiatt, hogy az állampolgárok iránti figyelem könnyen mérséklődhet.

A küldő országok szempontjából alapvetően a kivándorló állampolgárok kerülnek a figyelem középpontjába – „outward”. Ennek több eleme lehet. Egyrészt vonatkozhat a régmúltban kivándoroltakra, másrészt a „frissen” kivándoroltakra. A pozitív elemek közül ki lehet emelni az anyaországgal kapcsolattartás, a nemzetiségi lét erősítését, az óhazához kapcsolódás erősítését (Tóth 2011). De jelentheti azt is, hogy az anyaország, a küldő valamilyen gazdasági, politikai célból tart erős kapcsolatokat az emigráltakkal. Sokszor nem könnyű annak elhatárolása sem, hogy az éppen már a diaszpórában külföldön élő emigrálnak, vagy csak időleges kint tartózkodónak vagy cirkulálónak minősül-e (Péti 2017; Gábrity Molnár 2015)? Ebben az esetben is előfordulhat, hogy a nem kivándorló állampolgárok háttérbe szorulhatnak az állam számára.

A tranzit országok elvileg irrelevánsak a vándorlás szempontjából. Sőt még előnyös is lehet számukra, ha ez bevétellel párosul, amit az átvándorlók költsége, közlekedése, ott tartózkodása jelent. Viszont ha a tartózkodás ideje megnyúlik vagy bizonytalanná válik, akkor már problémát jelenít meg, az, hogy a tranzit ország kényszer befogadóvá válhat. Ami rávilágít az idő tényező jelentőségére.

6. A mozgások periódusideje

Az, hogy a vándorlások milyen hosszú idejű tartózkodást takarnak vagy cirkuláció esetén milyen periódusúak, számos elhatárolást lehet felállítani. Hagyományosan négy csoportról lehet beszélni:

- huzamos (Illés–Kincses, 2017; Illés 2005)
- szezonális (Doomernik 2013)
- rövid időtávú (Michalkó et al. 2018; Rédei 2007; Prothero–Chapman 1985)
- ingázó (Egedy 2017; Kovács et al. 2015)

periodicitásról. A huzamos igazából a tartós, a végleges és az időleges közötti átmenet. A szezonális az időszakhoz kötöttséget emeli ki, míg a rövid távú a huzamos ellenpárja. Az ingázó korunk jellemzője, mert a közlekedés fejlődése miatt felgyorsult mozgás lehetővé teszi nagyobb távolságban történő napi munkavégzést, jövedelemszerzést.

Különböző típusú és periódus idejű mozgások összekapcsolódását az „unfolded mobility concept” írja le, ami Allan M. Williams professzor (Williams–Chaban–Holland 2011) személyéhez köthető. Lényegében nem más, mint annak feltárása, hogy egyes mozgások számtalan esetben nem „tisztán”, önmagukban jelennek meg, hanem egymásba fonódhatnak, átalakulhatnak. Egyszerű példával élve egy külföldön dolgozó magyar, amikor állást vállal külföldön, akkor – a folyamat függvényében – lehet migráció szereplője, de válhat cirkulálóvá is, akár idővel visszavándorló lehet, aki rögtön vagy később ingázó lesz. Közben pedig számtalanszor utazhat haza turistaként.

7. Az egynemű cirkuláció típusai

A nemzetközi migrációs szakirodalom fókuszában napjainkban öt mobilitási kör van:

- az agyak cirkulációja (EU 2007)
- rövid távú (ideiglenes, szezonális) munkaerő-cirkuláció (Zsótér 2017)
- időskorúak cirkulációja (Illés 2005)
- tanulmányi célú cirkuláció (diákok, hallgatók) (Teperics 2017; L. Rédei 2008)
- VFR (rokon, barát látogatás) (Michalkó 2012)

Az agyak cirkulációja immár azt a folyamatot jelzi, hogy nem pusztán egyirányú agyelszívás történik a világban, hanem egy összetettebb folyamat. A tudáshordozók viszonylag könnyen váltanak egyik országból a másikba, kevésbé jellemző a végleges brain drain.

A rövid távú, ideiglenes, szezonális munkaerő cirkuláció jelentősége a mobilitás kiteljesedésével, a világháló, ezáltal a foglalkoztatás, szolgáltatás az egész világ számára nyitottá válásával vált kiemelt vizsgálati területté. Sőt, ez még települési szinten is megjelenik (Zsótér 2008). Különösen az EU-ban, ahol a foglalkoztatás terén a gazdaságok a nyelvi különbségek ellenére nyitottak. Leggyakrabban a mezőgazdaságban, az építőiparban és a turisztikai ágazatokra jellemző.

Az idősök cirkulációjának több típusa van Európában is. Egyértelmű, hogy a fejlett társadalmak jellemzője, azokon belül is legalább a középosztályé. A kor előre haladtával jelentősen csökken a cirkuláció lehetősége az idősök számára. Két legismertebb típusa kötődik az idegenforgalomhoz. Idősök jellemzője, hogy megszokott nyaralási helyszíneikhez jobban ragaszkodnak, mint a fiatalabb korosztályok (a biztonság jelentőségének megnövekedése). A másik, „klasszikusnak” tekintett már visszaszorulóban van: az angol nyugdíjasok „telelése” Spanyolországban. Aktuális fejleményként meg kell jegyezni, hogy a Brexit miatti font értékvesztés visszavetette ezt a cirkulációs jelenséget (Gellérné Lukács 2016).

Viszont növekvő dinamizmus jellemzi a diákok cirkulációját. A fiataloknak egyre több lehetőségük van tudásuk gyarapítására külföldön. Megfelelő anyagi feltételek nélkül is hajlandóak áldozatot hozni, hogy a legjobb iskolákban növelhessék tudásszintjüket.

Egyre nagyobb jelentőséggel bír a VFR-mozgás (Visiting Friends and Relatives). A közlekedés költségeinek csökkenése lehetővé teszi a barátok, rokonok gyakoribb meglátogatását (Michalkó et al. 2018). Ez cirkuláris jellegűvé válhat, ha rendszerességet kezd mutatni, s bizonyos hosszabb időt elér a fogadó országban tartózkodás.

8. A vándorlók/cirkulálók jellemzői, ezek következményei

A vándorlásban résztvevők kiemelkedő jelentőségűek mind a kibocsátó, mind a befogadó országok részéről. Demográfiai összetételük, végzettségük, gazdasági-társadalmi-kulturális hátterük befolyással van mind a kibocsátó országok, mind a befogadó országok jövőjére. Fókuszunkban a ma leginkább vitatott, kultúrák közötti migráció néhány lényeges elemét mutatjuk be.

Általában leszögezhető, hogy a vándorlás résztvevőinek korösszetétele a fiatalabb korosztállyal jellemezhető. Ebből az következik, hogy a kibocsátó ország elveszíti a fiatal munkaerőjének egy részét, társadalma az idősödés (ageing) irányába mozdul el. Azonban nagyarányú munkanélküliség esetén ez mégsem okoz problémát a küldő ország számára. (Sőt gazdaság előnnyel jár, ha a munkát talált állampolgár jövedelmének egy részét hazautalja.) Nagyobb arányú kivándorlás hosszabb távon azonban már gondot jelenthet a küldő országnak. A befogadó ország – pusztán korösszetételi megközelítésben – nyer a fiatal munkaerővel. A bevándorlók beilleszkedésével javul a tipikusan fejlett országok korösszetétele, igaz kismértékben.

A bevándorlók gender (nemek szerinti) összetétele azonban jelentősen árnyalja a képet (Lipták–Matiscsákné Lizák 2018). Tekintettel a muzulmán és szubszaharai országok kulturális hátterére elsősorban fiatal férfiak jellemzik

a mai nagymértékű, jellemző „népvándorlást”. Az nem látszik, hogy ez hátrányos lenne a küldő országokban a nemek arányára, viszont jelentős feszültséget okoz a fogadó országokban. A fiatalabb korosztályok férfiái szembe találják magukkal egy életerős, egzotikus, rivális, növekvő létszámú csoporttal, akikkel versenyezniük kell az eleve kisebb létszámú hazai nők kegyeiért. Önmagában hordozza a konfliktusok magvát, az idegenellenesség megjelesését, a diszkrimináció születését vagy erősödését.

Végül kiemelnénk még a kulturális háttér problémáját. Egy szabadkerülő közösségben, vagy éppen zárt struktúrában nevelkedett és felnőtt bevándorló számára nem úgy értelmezhető az európai divat szerint öltözködő fiatalok, nők megjelenése, mint amit elvárjuk. Az ő szemszögét megismerve, abból kiindulva lehet a megoldani a problémát: a kihívónak tűnő öltözködés, viselkedés nem kihívásként értelmezését, ennek megértetését.

Ezek a kiemelt példák azokra a problémákra világítanak rá, amelyek a vándorlás következményeinek legfrekvenciáltabb területei.

9. A cirkuláció sikerességének elemei

A migráció, vándorlás „új” jelenségének, a cirkulációnak gyökerei mindazokban a vonásaiban erednek, ami kiküszöböli más migrációs formák hátrányos jellemzőit, mintegy megoldást is nyújtva a migrációból fakadó egyes problémákra (Horváth 2013).

Egyik jellemzője ennek a „Triple-win mantra” – hit ennek működésében. Ugyanis a cirkuláló személy nem égeti fel a hidakat a kibocsátó országban, hanem bizonyos szintű, de stabil, állandó kapcsolatot fenntart. Eközben nem kíván teljesen integrálódni a befogadó országba. A kibocsátó ország egyben menedék is, de azt is jelenti, hogy sikertelenség esetén nem jelent terhet a fogadó állam számára. A befogadó országtól nem igényel különös integrációs erőfeszítéseket. Ez a kettős lét, ami meghatározóan a foglalkoztatás területén jellemző nem tartható fenn végtelen ideig. Legkésőbb a kor előre haladtával jön el az az idő, amikor dönteni kell a tartózkodás végleges helyéről.

Másik jellemzője a sikerességnek a „multiple selection”. Ennek lényege, hogy többszörös választás lehetősége vagy másképpen fogalmazva a többszörös kiválogatódás. A cirkuláló maga döntheti el, hogy tudását, ismeretét hol kamatoztatja, hiszen ismeri mindkét ország lehetőségeit, szabad választása alapján rendezheti életét. A többszörös mozgásai során specifikus társadalmi tőkeformát, vándorlási tőkét (migration specific capital) halmoz fel.

Lényegében kialakul a transznacionális és transzlokális értelmezés sajátos szimbiózisa. A transznacionális jelleg közismert, viszont a transzlokális már

kevésbé. Gyakorlatilag az egyszeres lokális kötöttség alóli felszabadulást takarja. Megszűnik a „röghöz kötöttség”. A cirkuláló széles határok között válszthatja azt, hogy hol, mennyi ideig kíván tartózkodni. (Ez természetesen relatív szabadság, de lényegesen nagyobb, mint cirkuláció híján.)

10. A közlekedés hatása a vándorlási, cirkulációs folyamatokra

Legalább érintőlegesen rá kell világítani arra, hogy ennek a ma tapasztalható külföldi és belföldi vándorlásnak kulcsfeltétele a közlekedés fejlődése és emiatt ennek a mozgásformának költség oldala. Így a légiközlekedés rendkívül dinamikus fejlődése lehetővé teszi, hogy korábban hetekig, hónapokig tartó utazás pár órára szűküljön le. Ezáltal lehetővé vált, hogy például Európában egy napos vagy pár napos út során meg lehessen látogatni külföldi városokat. Vagy közel napi ingázás szinten lehessen az Európai Unióban dolgozni, így Budapestről Brüsszelbe „bejárni”. A repülés riválisává vált néhány száz kilométeres távon a fokozatosan épülő európai gyorsvasúthálózat (pl. TGV.) Említeni kell emellett a kontinens dimenzióban rendkívül sűrű autópálya hálózat szerepét is.

Azt azonban nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a másik meghatározó eleme ennek a robbanásszerű mozgási dinamikának az utazás költségeinek csökkenése (fapados társaságok). Ami a tömeges létszámú résztvevővel összefüggésben van.

Az említett két tényező hatással van mind a vándorlások mennyiségi volumenére, résztvevők számára, mind az ezzel összefüggésben annak időbeli dimenzióira. Könnyen belátható, hogy a cirkulációs folyamatokat erősíti a gyorsabb és alacsonyabb költségű utazás. Ezek fontos specifikus előfeltételei korunk migrációjának.

11. Válságállóság – válság elleni orvosság

Kiemelten kell említeni, hogy a cirkulálók egyik legnagyobb előnye az első alkalommal migrálókkal szemben a válságállóság. A gazdasági válság – mint a 2008. évi válság kapcsán is tapasztalható volt – nem egyformán érintette az egyes gazdaságokat. Voltak, amelyek könnyedén átvészelték az időszakot, míg másokat súlyosan érintett (Doomernik 2013). Migráció esetén a migráns (nem politikai értelemben használjuk) gyakorlatilag a befogadó országban kiszolgáltatott az ottani eseményeknek. Kizárólag a továbbvándorlás vagy a visszavándorlás lehetősége áll fenn számára, de ha felégette a hídjait, akkor az utóbbi sem. Az adott helyzetet kell átvészelnie.

A cirkulálóknak viszont segít a felhalmozott vándorlás tőke (Hautzinger–Hegedüs–Klennert 2014). A cirkuláló olyan tapasztalatokra, ismeretekre, tudásra tesz szert, amire a kibocsátó országban maradván nem lenne lehetősége. Ez nem csak a nyelvtudást, szakmai ismeretet, munkamorált, stb. jelent, hanem a fogadó országban a napi megélhetés tapasztalatát is. Erre építve van lehetősége dönteni abban, hogy melyik országot választja, a küldőt vagy a befogadót. Az várható, hogy amellettt dönt, amelyik ország előnyösebb számára. Ez nem csak számára, hanem mindkét, a kibocsátó és a befogadó ország számára is kedvező.

A befogadó országnak azért, mert segítheti a válságból kilábolást a munkaerejének megjelenésével. Ugyanis azáltal, hogy van lehetősége abban az országban dolgozni, hozzájárul annak gazdasági növekedéséhez. (Ha nem tud ott dolgozni, akkor nem valósul meg vagy megszűnik a cirkuláció.) A kibocsátó, rosszabb helyzetben lévő országnak azért, mert nem fokozza az amúgy is rossz helyzetet. Nem foglal le munkahelyet, azaz ezáltal nem növeli a munkanélküliek számát, illetve nem terheli meg a szociális rendszert, ha nem lenne állása. Ezen felül a cirkuláló jövedelmének egy részét a rossz helyzetben lévő államban költi el. Nemcsak átutalás révén, ami migráció esetén jellemző, hanem naponta, hetente, rövid időtávon. Azaz rendszeres költségének nem elhanyagolható részét a kibocsátó országban realizálja.

Ezért nevezhető orvosságnak a cirkuláció válság esetén – a migrációval összevetésben. Természetesen ez sematikus kép, a valóság jóval összetettebb, de a fentebb kifejtettek remélhetően így is rávilágítanak a lényegi tartalomra.

12. Összegzés

Az ember őstörténetben gyökerező vándorlás a 21. század elejére az egész világra kiterjedő, nem pusztán a megfelelő létfeltételek biztosítása által motivált globális jelenséggé vált. A vándorlás, mint bipoláris folyamat sokkal összetettebbé vált. Az egyszerű migráció többelemű folyamatokként figyelhető meg, amit a tudomány háromelemű, visszatérést is tartalmazó jelenség esetén cirkulációként definiál. A folyamat modelljének bemutatása rávilágít arra, hogy mennyire összetett, igen komplex jelenségről van szó már abban az esetben is, ha három ország, illetve terület vonatkozásában vizsgáljuk.

A vándorlások sajátos hatással járnak mind a kibocsátó, mind a befogadó ország számára. Nemcsak demográfiai vonatkozásai vannak, hanem kiemelhetően kulturális, politikai következményekkel is lehet számolni. Elméleti megközelítésből úgy tűnhet, hogy a tranzit ország számára irreleváns a vándorlás, de a valóság ezt nem igazolja. Ebben a vándorlás periódusidejének

van jelentősége. Lényeges, hogy melyik típusa realizálódik a tranzit országban.

Utóbbi években a tudományos irodalomban a cirkulációk öt típusa került a kutatások fókuszába. A vándorlók/cirkulálók jellemzői, ezek következményei, a migrációs, vándorlási és cirkulációs folyamatok egésze a vizsgálat tárgya, szigorúan objektív megközelítésből. (Ez az egyetlen módja a lényeges elemek feltárásának, a valóság pontos leírásának, a rövid és hosszú távú következtetések reális levonásának.)

Az eredmények azt mutatják, hogy a visszatérés eseményét tartalmazó cirkuláció jelensége számos elemében előnyösebb a migrációnál, kivándorlásnál/bevándorlásnál. A cirkuláció jelenségének növekedése jelentős részben – mint feltétel – a közlekedés technikai fejlődésében gyökerezik. Lényeges kapcsolódó eleme az utazás költségének csökkenése.

Együttesen levonható az a következtetés, hogy a cirkuláció válságok esetén előnyösebb mind a cirkuláló személy, mind a cirkulációban érintett országok számára. Szinte „gyógyírnek” tekinthető, de legalább válságálló(bb) a foglalkoztatáshoz köthető mozgások közül.

Felhasznált irodalom

- Bauder, H. (2013): Nation, 'migration' and critical practice. *Area*, 45. 1. pp. 56-62.
- Boros, L. – Hegedűs, G. – Lados, G. – Kovács Z. (2013): Kivándorlás okozta társadalmi és gazdasági problémák kezelése Kelet-Közép-Európában. *A Falu*, 28. 4. pp. 21-31.
- Çağlar, A. (2013): Circular migration between Hungary and Ukraine: historical legacies, the economic crisis, and the multidirectionality of 'circular' migration. In: Triandafyllidou, A. (ed.) *Circular migration between Europe and its neighbourhood. Choice or necessity?* Oxford University Press, Oxford, pp.141-165.
- Clark, W.A.V. – Maas R. (2015): Interpreting migration through the prism of reasons for moves. *Population, Space and Place* 21. pp. 54-67. DOI: 1.1002/psp.1844
- Doomernik, H. (2013): Does circular migration lead to 'guest worker' outcomes. *International Migration*, 51. 1. DOI 10.1111/j.1468-2435.2012.00744.x
- Dövényi Z. (2016): Migránsok, menekülők, szerencsét próbálók és társaik I. rész. *Közép-Európai Közlemények*, 9, 3. pp. 58-66.
- Dövényi, Z. (2013): Tűnődések a Magyarországot érintő nemzetközi vándorlásról. In: Kozma, G. (szerk.): *Emberközponútársadalomföldrajz: tiszteletkötet Ekéné Dr. Zamárdi Ilona 70. születésnapjára*. Didakt Kiadó, Debrecen, pp. 37-40.

- Egedy, T. (2017): A külföldre ingázás statisztikai, demográfiai és területi jellemzői Magyarországon. *Területi Statisztika*, vol. 57. no. 4. pp. 385-405.
- EU (2007): Commission of the European Communities, „Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions: On the circular migration and mobility partnerships between the European Union and third countries,” COM (2007) 248 final.
- Gábrity Molnár, I. (2015): Identitás, vándorlás és etnikai folyamatok a Vajdaságban. In: Fábrián Attila – Bertalan Laura (szerk.) *Otthon a Kárpát-medencében. Területfejlesztési Szabadegyetem 2011-2015*. Nyugat-Magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron, pp. 159-186. ISBN 978-963-334-276-3
- Gellérné Lukács, É. (2016): Brexit – a point of departure for the future in the field of free movement of persons. *ELTE Law Journal*, vol. no. 1. pp. 141-162.
- Hárs, Á. – Tóth, J. (szerk.) (2010): *Változó migráció – változó környezet*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest.
- Hautzinger, Z. – Hegedüs, J. – Klennert, Z. (2014): *A migráció elmélete*. Nemzeti Közszerkezet Egyetem, Rendészettudományi Kar, Budapest.
- Horváth, O. (2013): *Cirkuláris migráció*. ELTE TTK Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék, Kézirat, Budapest.
- Illés, S. (2005): Elderly immigration to Hungary. *Migration Letters*, vol. 2. no. 2. pp. 164-169.
- Illés, S. – Kincses, Á. (2017): Attempts on measurement and visualisation of international circular migration. *Journal of Mathematics and Statistical Science*, vol. 3. no. 2. pp. 39-54.
- Illés, S. (2001): Külföldiek az Európai Unióból. *Statisztikai Szemle*, 79. évf. 2. sz. pp. 162–177.
- Kincses, Á. – Nagy, Z. – Tóth G. (2013a): Európa térszerkezete különböző matematikai modellek tükrében I. rész. *Területi Statisztika* 53. 2. pp. 148-157.
- Kincses, Á. – Nagy, Z. – Tóth, G. (2013b): Európa térszerkezete különböző matematikai modellek tükrében II. rész. *Területi Statisztika* 53. 3. pp. 237-253.
- Kocsis, K. – Michalkó, G. – Szabó, B. – Balizs, D. – Varga, Gy. (2016): Az Európai Gazdasági Térségbe (EGT) irányuló nemzetközi migráció térbeli sajátosságai. In: Berhauer, S. Dnyisztranszkij, M. Fodor, Gy. Gönczy, S. Izsák, T. Jakab, N. Molnár, J. Molnár D.I. Papp, G. Sass, E. Vincze, T. (eds.): *Társadalomföldrajzi kihívások és adekvát válaszlehetőségek a XXI. század Kelet-Közép-Európájában*. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, pp. 21-33.
- Kovács, Z. – Egedy, T. – Szabó, B. (2015): Az ingázás területi jellemzőinek változása Magyarországon a rendszerváltozás után. *Területi Statisztika*, 53. 3. pp. 233-253.
- L. Rédei, M. (2008): A tanulmányi célú hazai mozgások. In: Szónokyné Ancsin Gabriella (szerk.) *Magyarok a Kárpát-medencében*. SZT TTIK, Társadalom és Gazdaságföldrajzi Tanszék, Szeged, pp. 65-80.

- Lévai, I. (2016): Kartográfiai káosz. A dinamikus geopolitikai szemléletmód metaforái. In: Sipos, B. – Szatmári, P. (szerk.): *Sokszínű politikatudomány*. Bayer József 70. születésnapjára. L'Harmattan Kiadó, Budapest, pp. 77-86.
- Lipták, K. – Matiscsákné Lizák, M. (2018): A migráció gender szempontú megközelítése. In: Dabasi-Halász Zsuzsanna – Orosz Dániel (szerk.) *A fiatalok nemzetközi mobilitási attitűdjének vizsgálata Magyarországon és az Európai Unióban*. Miskolci Egyetem, Miskolc, pp. 105-115.
- Lukács, É. – Molnár, T. (2014): Hungary. Citizenship within Directive 2004/38/EC – stability of residence for Union citizens and their family members In: Neergaard, U. – Jacqueson, C. – Holst-Christensen, N. (eds.): *Union Citizenship: Development Impact and Challenges*. DJØF Publishing, Copenhagen, pp. 603-641.
- Mészáros, R. (2007): A társadalomföldrajz belső vívódásai a 21. század elején. *Földrajzi Közlemények*, 131. 1-2. pp. 1-10.
- Michalkó, G. (2012): *Turizmológia: elméleti alapok*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Michalkó, G. – Kenesei Zs. – Kiss K. – Kolos K. – Kovács E. – Pinke-Sziva I. (2018): Társadalmi innováció a turizmus kontextusában. *Turizmus Bulletin*, vol. 18. no. 1. pp. 45-54.
- Nemes Nagy J. (2009): *Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Péti, M. (2017): Nem magyar nemzetiségű Kárpát-medencei áttelepülők Magyarországon. Áttelepülésük jellemzői, Letelepedésük területisége, lehetséges hatásuk az őshonos nemzetiségi közösségeinkre. *Demográfia*, vol. 60, no. 1. pp. 57-103.
- Prothero, R. M. – Chapman, M. (eds.) (1985): *Circulation in Third World Countries*. Routledge and Kegan Paul, London. (Republished 2011).
- Rédei, M. (2007): *Mozgásban a világ. A nemzetközi migráció földrajza*. ELTE Eötvös, Budapest.
- Teperics, K. (2017): Tanulmányi célú nemzetközi migráció jelensége, jelentősége Debrecenben. *Debreceni Szemle*, 1. 1. pp. 82-102.
- Tóth, J. (2013): Migrációs jogi környezet Magyarországon. *Magyar Tudomány*, 174. 3. pp. 275-280.
- Tóth, P. P. (2011): *Népességfejlődés és magyarság. A nemzetközi vándorlás szerepe a Kárpát-medencei magyar népességfejlődésben*. Gondolat Kiadó, Budapest, 214. p.
- Tóttós, Á. (2013): A többes állampolgárság kérdése az Európa Unióban és Magyarországon. In: Ördög I. (szerk.) 2013: *Migrációs antológia*. Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal Tudományos Tanácsa, Budapest, pp. 109-137.
- Wetzel, T. (2011): *A bevándorlás kérdése Magyarországon*. IDResearch Kft. – Publikon Kiadó, Budapest.
- Williams, A.M. – Chaban, N. – Holland, M. (2011). The circular international migration of New Zealanders: enfolded mobilities and relational places. *Mobilities*, 6. 1. doi:10.1080/17450101.2011.532659.
- Zsótér, B. (2008): Változások a

délkelet-alföldi Mezőhegyes életében várossá nyilvánítását követően. *Területi Statisztika*, 48. 6. pp. 651-657.

Zsótér, B. (2017): Financial planning in connection with accomodation development in a sport centre. *Quaestus Multidisciplinary Research Journal*, 4. 11. pp. 172-177.

Összefoglalás

A globalizáció korában a többszörös lakóhely változtatás növekvő gyakoriságú jelenség. Egyes nemzetközi szintű migráns (vándorló) cirkulálónak válik. Életidejüket megosztják a kibocsátó és a befogadó ország között. Sajnálatos, hogy a cirkuláris migráció az utóbbi évtizedben divatszóvá vált a nemzetközi politikai és tudományos körökben. A fő célom lépésről lépésre a fogalom tisztázása. Elsőként transznacionális- transzlokális összefüggésben értelmezem a cirkuláció koncepcióját. Másodszor betekintést nyújtok a nemzetközi téren cirkulálók szociális-demográfiai összetételének változásába. Aktuális migrációs összefüggésbe ágyazom az eredményeket. Igyekszem megtalálni a magyarázatokat és megfelelő értelmezéseket, továbbá felvázolom a modern idők migrációjának két fontos specifikus előfeltételét. Harmadszor felvetem azt az elképzelést, mely szerint a többszörös vándorlás, pontosabban cirkulálás gazdasági krízis esetén „ellenállóbb”. Előnyösebb más vándorlás típusoknál, mind a cirkuláló szempontjából, mind ország szinten.

Kulcsszavak: cirkuláció, migráció, fejlődés, közlekedés